

VÉGRENDELET

Beethoven eredeti, kézzel írt végrendelete (részlet)

A zenetörténet során legendás végrendeletet Beethoven írt 1802-ben Heiligenstadtban. Visszafordíthatatlannak látszó fülbetegsége fokozatos romlásáról vallott szívszorító testamentumában. Miként arról is, közel járt ahhoz a gondolathoz, hogy önmaga vessen véget életének. Egyedül a művészet rántotta ki ebből a mély szakadékból. Szenvedését tetézte, hogy a külvilág egy mogorva, elidegenedett, befelé forduló, megközelíthetetlen embert látott benne. Pedig – mint írta – vágyott ő a társaságra, de titkolnia kellett a könyörtelen kórt, amely megszegyenítette volna: „Hogyan is vallhattam volna be épp annak az érzékennek gyarlóságát, melynek énbennem tökéletesebbnek kellene lennie, mint másokban...” (Barabás Tibor fordítása) Beethoven menekülésként zárkózott el és választotta a gyötrelmes magányt. Így semmi nem zavarhatta meg bensőséges kapcsolatát a zenével. Egy komor, kifelé olykor barátságatlannak tűnő zeneköltő lehetett ő, aki legbelül tele volt gyengédséggel és szeretetétéhséggel. Elszántan vívta meg önnön rendíthetetlen csatáját és győzött.

¹ A szerző ny. középiskolai-ének-zenetanár, karnagy, zenei író

Ha van valaki, aki életigenlő zeneművek sorát komponálta, az Ludwig van Beethoven. Az utókor legkevésbé sem az elesett, tehetetlen, megkeseredett, reményvesztett embert ismeri muzsikájában, hanem éppen fordítva, ez a zene sugároz bátorítást, önbecsülést és erőt mások számára. Több mint 20 évvel a heiligenstadti tragikus hangulatú végrendelet után Beethoven megírja az emberiség örömhimnuszát Schiller ódájára a IX. szimfóniában. Köszönhetően kompozícióiban annak a kíméletlen, tántoríthatatlan, akadályokat félresöprő, dacos akaratra, annak a fékezhetetlen szenvedélynek, amely ott tombol az op. 110. Asz-dúr zongoraszonáta egekbe masírozó fuga-tételében, az V. szimfónia diadalmas, a sorssal farkasszemet néző küzdelmében, a III. Leonóra nyitány rakétasebességgel csúcsra törő rohamában, a Kreutzer hegedű-zongora szonáta és a VII. szimfónia – mindkettő hangneme A-dúr – zárótételének táncforgatagában. Beethoven a pokol sötétjén áthatolva tört utat a mennyei világosság felé. A beethoveni hagyaték valójában egyenes ellentéte az 1802-ben írt végrendeletnek. Nyelvet ölt a világra és briliánsan mókázik a VIII. szimfóniában, kivételes meghittséggel búcsúzik a 32 zongoraszonátától az utolsó op. 111. c-moll darab költői második, C-dúr zárótételében. (Ez a tétel különösen nagy hatást gyakorolt Thomas Mannra, aki a Doktor Faustus c. regényében egy zeneesztéta – Kretschmar – szájába adta saját rajongó gondolatait.)

Beethoven: Piano Sonata No. 31 in A-Flat Major, Op. 110 - 4. Fuga. Allegro ma non troppo (7:59)

· Mitsuko Uchida (zongora)

© 2006 Decca Music Group Limited

Beethoven „Egy felgyógyult beteg szent hálaéneke” alcímmel ajánlotta utolsóelőtti vonósnégyesét – op. 132. a-moll – zenebarát és műkedvelő hegedűs kezelő orvosának. Hála! Átjárja a Fidelio ünnepi Fináléját, a VI. (Pastorale) szimfónia félelmetes viharjából ránk mosolygó V. tételét: „Hálaének a vihar

után”. A IX. szimfónia kórusral és énekes szólistákkal kibővített monumentális zárótételében vallásos áhítattal mond hálát a Mindenhatónak az örömről: „Brüder! Über Sternenzelt muss ein lieber Vater wohnen!” (Testvérek! Túl a csillagsátoron kell egy kedves Atyának lakoznia!) A Fidelio örömmámorban úszó C-dúr Fináléja nagyrészt a megelőlegezett Örömmóda. A-dúr szakaszában Fernando miniszter a hős hitvestársnak, Leonórának nyújtja át az évekig raboskodó Florestan bilincsenek kulcsát. Amikor lehull a bilincs az oboa útmutatásával megáll az idő. A boldogságtól megrendülve az alázat szelíd csendje veszi körül a fenséges hálaadást s a rabtársakról is lehullhatnak a bilincsek. Ez a varázslat F-dúrban szól, hogy aztán a Finálé alaphangnemében – C-dúr – Schiller ódájának szavaival a fogságból kiszabadultak és szeretteik örömeiket zenghessenek előre vetítve a IX. szimfónia IV. tételének az egész emberiséget örömrre buzdító, olykor könnyes üzenetét. A két alkotást 10 év választja el egymástól (1814–24). (Hallottam olyan muzsikus véleményt, miszerint Beethoven ezekért a „hála-ütemekért” írta meg a Fideliót.)

Beethoven Symphony No. 9 - Mvt. 4 - Barenboim/West-Eastern Divan Orchestra

(29:54)

Anna Samuil (szoprán), Waltraud Meier (mezzo-szoprán), Michael König (tenor), René Pape (basszus), National Youth Choir of Great Britain West-Eastern Divan Orchestra, vezényel:

Daniel Barenboim

(Royal Albert Hall, 23012. VII. 27.)

Beethoven - Fidelio: O Gott! Welch ein Augenblick! - Bernstein (1978) (6:55)

Florestan: René Kollo, Leonore: Gundula Janowitz, Rocco: Manfred Jungwirth, Marzelline: Lucia

Popp, Don Fernando: Hans Helm, Don Pizarro: Hans Sotin, Jaquino: Adolf Dallapozza,

Chor und Orchester der Wiener Staatsoper.

Vezényel: Leonard Bernstein, rendező: Otto Schenk

A Pastorale szimfónia utolsó ütemei meghatott imává magasztosulnak. Beethoven, az örök lázadó, a makacs zeneóriás ilyenkor mintegy kiengesztelődik és megtér a művészet isteneihez. Amúgy zaklatott lelkében ezek a megnyugvás célállomásai.

1827-ben bekövetkezett halálakor benne már egy ünnepezt zeneköltő fejedelmet gyászolt Bécs. Utolsó útjára a végeláthatatlan temetési menetben elkísérte egy másik zeneszerző zseni, aki bálványként tekintett Beethovenre, de személyesen nem merte felkeresni. Nem találkoztak soha. (Jó ég, micsoda találkozás lett volna!) Grillparzer, a neves osztrák költő gyászbeszédét az ismert színész Anschütz olvasta fel: „Aki utána jön, nem folytathatja őt, hanem

mindent előlről kezdhet, mert elődje csak a művészet határánál nyugodott meg.” (Barabás Tibor ford.) A gyászolók közt baktató muzsikust, Franz Schubertet egy esztendővel később, fájdalmasan korán, mindössze 31 éves korában ugyancsak Grillparzer búcsúztatta. A rövid életet a nélkülözés, a mellőzöttség is magyarázza. Ám élete értelmét és szépségét Beethovenhez hasonlóan ő is a művészetben látta. Nem győzött elég hálás lenni érte: „Du holde Kunst ich danke Dir.” (An die Musik) /Te magasztos művészet köszönöm Neked – A muzsikához/ Beethoven koporsóját követve az ifjú Schubert nem valószínű, hogy a végrendeletén gondolkodott volna. Annál inkább gondolt fiatal kora ellenére a halálra. A halál képmutató, ördögi alakban Goethe drámai balladájára írt dalában: Erlkönig (Rémkirály) c. dalában (op. 1!), jóságos, atyai arcával a Der Tod und das Mädchen (A halál és a lányka) c. dalban – amelynek témáját a híres d-moll vonósnégyesben is feldolgozza – jelenik meg. A Winterreise (Téli utazás) c. dalciklus 20. dalában – Wegweiser (Útjelző) – az út végét jelző tábla az ismeretlenbe vezető, megkerülhetetlen irányt mutatja, ahonnan visszatérés nincs. A ciklust záró 24 dalban a vándorló Schubert a síron túli világban egy öreg koldushoz csatlakozna, aki sípládáját tekergetve az örökkévalóságnak zenél. (Der Leiermann – Kíntornás) 1828-ban Schubert is az égi dalnokok sorába lépett. Végrendelet?! Egész boldog és boldogtalan életművének gyönyörűsége az. Ott van a több száz dalban, a zongoradarabokban, a szonátákban, a szimfóniákban, a páratlan szépségű kamaraművekben. Beethoven és Schubert sírja a bécsi Zentralfriedhofban egymás szomszédságában fekszik. Hátha odafent, megbékélve a túlparttal, mély egyetértésben társalognak az élet igazságtalanságairól, bölcs mosollyal nyugtázzák annak csodáját és múlandóságával szemben a művészet halhatatlanságát.

[Schubert - Der Erlkönig \[魔王\] \(complete version.\) \(4:14\)](#)

Dietrich Fischer-Dieskau (ének)

[Schubert: Der Tod und das Mädchen, D. 531 \(Op. 7/3\) \(2:30\)](#)

Dietrich Fischer-Dieskau - ének, Gerald Moore - zongora

Schubert - Der Leiermann - Thomas Quasthoff / Daniel Barenboim (4:10)

Thomas Quasthoff - baritone; Daniel Barenboim - zongora

(Berlin Philharmonie, March 2005. III. 22.)

Az egykori heiligenstadti Herrengasse 6 (ma Bécs, Probusgasse 6) ház belső udvara, ahol Beethoven a "Heiligenstädter Testamentumot" írta

*A **heiligenstadti testamentum** (végrendelet) egy levél, melyet Ludwig van Beethoven (1770–1827) testvéreinek (Karl-nak és Johann-nak) írt 1802. október 6-án Heiligenstadtban (e település ma már Bécs része a 19. kerületben). A végrendelet megírására az ekkor még csak 31 éves zeneművészt az egyre súlyosodó süketülése készítette. E ceruzával írt levelet életében senkinek nem mutatta meg, azt csak a 25 évvel később bekövetkező halála után találta meg lakóhelyén Anton Schindler és Stephan von Breuning, akik azt pár hónap múlva közzé is tették. Beethovennek hat testvére volt, de rajta kívül csak ketten (Karl és Johann) érték meg a felnőttkort. Őnekik szól e végrendelet, annak ellenére, hogy Johann neve nincsen leírva. Ennek oka valószínűleg az, hogy e levél jogi dokumentum is egyben – Beethoven nem tudta, hogy hivatalosan teljes nevén (Nikolaus Johann) kell-e írnia, vagy elegendő Johann – ezért a megfelelő helyeket üresen hagyta.

A HEILIGENSTADTI TESTAMENTUM FORDÍTÁSA:

„Karl és... testvéreimnek. Halálom után olvassátok és hajtsátok végre.

Ó ti emberek, kik engem mogorvának, bolondnak vagy embergyűlölőnek néztek, mennyire igazságtalanok vagytok hozzám! Nem ismeritek a látszat rejtett okát. Szívem és kedélyem gyermekkorom óta hajtott gyengédségre, még nagy tettekre is megvolt bennem a hajlam. De gondoljátok meg, hogy hat év óta szörnyű baj lett úrrá rajtam, melyet a tudatlan orvosok még súlyosbítottak. Évről-évre hitegetett a gyógyulás csalóka reménye, míg végre rá kellett jönnöm, bajom hosszan tartó és gyógyulása talán évekig is eltarthat, ha ugyan nem teljesen reménytelen; s így én, aki élénk, tüzes vérankarattal születtem és fogékony voltam a társélet szórakozásai iránt is, kénytelen voltam korán elkülönülni a többiektől és magányosan élni életemet. Mert ha időnként mindezen túl akartam magam tenni; ó mily kegyetlenül kijózanított, hogy ilyenkor kétszeres súllyal kellett éreznem hallásom megromlását! Mégsem bírtam azt mondani az embereknek: beszéljétek hangosabban, kiáltatok – hiszen süket vagyok. Hogyan is vallhattam volna be épp annak az érzékemnek gyarlóságát, melynek énbennem tökéletesebbnek kellene lennie, mint másokban s mely egykor valóban tökéletes is volt, oly tökéletes, mint csak keveseké pályatársaim közül – nem, ezt nem tehetem! Bocsássatok hát meg, ha visszavonulni láttok, mikor oly szívesen időznék köztetek. Balsorsom kétszeresen fájdalmas, mert félreismernek miatta. Számomra tilos a felüldítő emberi társaság, a nemesebb eszmecsere, az érzelmek kölcsönös megnyilatkozása. Teljesen egyedül vagyok, emberek közé csak a legfőbb szükség parancsa kényszerít. Úgy kell élnem, mint a száműzöttnek; ha társasághoz közeledem, szorongás fog el; félek, hogy állapotomat észreveszik. Így telt el ez a félévem is, mióta vidéken élek. Tudós orvosom meghagyta, hogy lehetőség szerint kíméljem hallásomat; amivel voltaképpen természetes hajlamomat elégítette ki, bár társas ösztönöm nemegyszer csábított emberek közé. De milyen megalázó volt aztán, ha mellettem valaki távoli furulyaszót vagy pásztor nótázását hallotta, én pedig semmit, de semmit!

Az ilyen tapasztalatok a végső kétségbeesés szélére juttattak s kevés híja volt, hogy nem magam vettem véget az életemnek. Csak a művészet tartott vissza egyedül. Úgy éreztem, lehetetlen itt hagynom e világot, mielőtt létrehoztam volna, amire hivatásom képesít; így tettem tovább ezt a nyomorságos életet, e nyomorúságos testi szervezet életét, mely a legjobb állapotból a legrosszabba taszíthatja. – Türelem, mondják. A türelmet kell hát vezetőmül választanom, megtettem. Bízom benne, hogy elhatározásom szilárd marad s én kitartok, amíg csak a kérlelhetetlen párkák el nem vágják életem fonalát. Akár javul a helyzet,

akár nem, én helytálló... Nem könnyű dolog, ha az ember már huszonnyolc esztendőskorában kénytelen filozófussá lenni, s a művésznek még nehezebb, mint másnak. Istenem, te belelátsz szívembe, te ismersz, te tudod, hogy emberszeretet és jóság lakik bennem. S ti emberek, ha valamikor olvassátok ezt az írást, lássátok be, hogy igaztalanok voltatok hozzám. Aki boldogtalan, vigasztalódjék azzal, hogy bennem sorsának osztályosára talál, társára, aki minden természeti akadály ellenére mégis minden tőle telhetőt megtett, hogy az igazi művészek és igazi emberek sorába emelkedjék. Ti, testvéröcsém, ha meghaltam és Schmidt doktor él még, kérjétek meg őt a nevemben, hogy írja le a betegségemet, és ahhoz csatolják majd ezt az írást, hogy megbéküljön velem. Együttal benneteket ismerlek el kis vagyonom (ha így nevezhetem) örökösének. Osztozzatok rajta testvériesen, s támogassátok egymást. Ha vétettetek ellenem, tudjátok, rég megbocsátottam. Neked, Karl öcsém különösen köszönöm azt a ragaszkodást, melyet a legutóbbi időben irántam tanúsítottál. Kívánom, hogy jobb és gondtalanabb életben legyen részetek, mint nekem. Kössétek gyermekeitek lelkére az erényt, csak az boldogít, nem a pénz. Tapasztalásból beszélek: az erény mentett meg engem is nyomorúságomban, művészetem mellett neki köszönhetem, hogy nem öngyilkossággal fejeztem be életemet. Éljétek boldogul és szeressétek egymást! – Köszönetet mondok minden barátomnak, különösen Lichnowsky hercegnek és Schmidt professzornak. Az az óhajom, hogy Lichnowsky herceg hangszerei valamelyiktekénél maradjon, de nehogy ez nézeteltérést okozzon közöttetek. Szükség esetén adjátok el őket. Mennyire örülök, hogy még halálom után is hasznatokra lehetek!

Így hát elvégeztetett. Örömmel megyek a halál elébe. Ha korábban jönne, semmint alkalmam nyílna tehetségem kifejtésére: súlyos sorsom is túl korán érkezik s én későbbre várnám... De akkor is megnyugszom benne; hiszen vég nélküli szenvedéstől vált meg. Jöjj hát, amikor tetszik, én bátran fogadlak. – Éljétek boldogul s holtom után ne feledjétek el egészen; megérdemlem, mert én is sokszor gondoltam rátok, hogy boldoggá tehesselek benneteket - legyetek is, kívánom!

Heiligenstadt, 1802. október 6.

Ludwig van Beethoven”